

DẤU ẤN HIỆN ĐẠI TRONG TÁC PHẨM *NÔN NÓNG* CỦA GIẢ BÌNH AO

Đỗ Thu Thủy

Khoa Ngữ văn, Trường Đại học Khoa học – Đại học Huế

Email: dothuy.dhkh@gmail.com

TÓM TẮT

*Giả Bình Ao là một trong những nhà văn tên tuổi của nền văn học đương đại Trung Hoa. Các sáng tác của ông để lại tiếng vang trên văn đàn như *Phế đô*, *Cuộc tình*, *Hoài niệm sói*... *Nôn nóng* cũng không phải là ngoại lệ. Trong tác phẩm này, dấu ấn hậu hiện đại được thể hiện rõ nét qua kết cấu mở, gập khúc, lồng ghép hay thủ pháp "lạ hóa". Hy vọng bài viết của chúng tôi sẽ góp phần khẳng định thêm giá trị của cuốn tiểu thuyết nổi tiếng của nhà văn Giả Bình Ao.*

Từ khóa: *Giả Bình Ao, hậu hiện đại, Trung Quốc.*

Trong những thập niên gần đây, độc giả Việt Nam được tiếp xúc với nhiều tác phẩm văn học đương đại Trung Quốc có giá trị, đặc biệt là thể loại tiểu thuyết. Trong nền văn học đương đại ấy, các tác giả như Giả Bình Ao, Vương Mông, Mạc Ngôn... đã trở thành những nhà văn tên tuổi được độc giả trong và ngoài nước biết đến. Họ đã mang đến cho văn học Trung Quốc những diện mạo mới, những phong cách mới. Trong số các nhà văn nói trên, Giả Bình Ao với những tác phẩm được viết theo phong cách cách tân, trình bày rõ được những mảng khâu của lịch sử Trung Quốc trong những giai đoạn lịch sử nhất định. Sáng tác của ông là sự kết hợp nhuần nhuyễn những yếu tố truyền thống và hiện đại. Hàng loạt tiểu thuyết của Giả Bình Ao ra đời trong thời gian qua đã được bạn đọc yêu mến tìm đọc, các nhà nghiên cứu phê bình văn học quan tâm nghiên cứu và đánh giá cao. Hàng trăm bài phê bình văn học và một số đề tài nghiên cứu tìm hiểu tiểu thuyết của Giả Bình Ao đã xuất hiện.

Tiểu thuyết *Nôn nóng* là một trong số tác phẩm tiêu biểu được đánh giá xuất sắc về mặt nghệ thuật trong sáng tác của Giả Bình Ao. Qua bài viết này, chúng tôi muốn đề cập đến rõ nét hơn về những dấu ấn hậu hiện đại trong kết cấu tiểu thuyết *Nôn nóng* ở những phương diện tiêu biểu.

Vai trò quan trọng nhất của kết cấu là tổ chức sản phẩm sao cho chủ đề tập trung, tư tưởng thống nhất, sao cho chủ đề tư tưởng thấm sâu vào từng bộ phận của tác phẩm kể cả những chi tiết nhỏ nhất tạo nên sự chặt chẽ giữa chủ đề tư tưởng với hệ thống tính cách, tổ chức bộ cục của cốt truyện thành các phần, chương, đoạn, lớp, cảnh một cách hợp lý. Nhờ kết cấu, tác phẩm văn học trở nên mạch lạc có "vẻ duyên dáng của sự trật tự." [5]

Trong tiểu thuyết *Nôn nóng*, chúng tôi đề cập đến 4 dạng thức (nghệ thuật) kết cấu tổ chức cốt truyện là: kết cấu phân mảnh, kết cấu đa tuyến, kết cấu mở và kết cấu gấp khúc, thủ pháp “lạ hóa”.

1. Kết cấu phân mảnh

Kết cấu phân mảnh được hiểu là kiểu kết cấu được tạo nên từ hệ thống các mảng có tính độc lập tồn tại bên cạnh nhau. Đây là một kết cấu lắp ghép mang hơi hướng của tư duy hội họa lập thể. Ở đây, cốt truyện đã bị nghiền nát, đập vỡ thành từng mảnh vụn rời rạc, không theo một trình tự thời gian hay mối liên hệ nhân quả nào và mỗi mảnh vụn chính là một mảng hiện thực. Việc sử dụng cốt truyện phân mảnh đã phá vỡ khung tự sự truyền thống.

Nôn nóng nêu lên thực trạng xã hội Trung Quốc đang trong giai đoạn đầu của công cuộc cải cách mở cửa. Bên cạnh những thuận lợi, quốc gia này cũng gặp không ít những khó khăn thách thức: thực trạng phe phái, dòng tộc của chính quyền địa phương, những hủ tục xấu xa phong kiến còn tồn tại, sự nghèo khó và tâm lý chưa sẵn sàng để tiếp nhận cái mới của người dân. Thế giới ấy trước tiên như tiếng chuông cảnh tỉnh con người về sự đổ vỡ những giá trị đạo đức truyền thống, sự lạnh lùng vô cảm của con người, và tâm trạng hoài nghi và lo lắng nôn nóng của sự thật trần trụi để ta có thể ngộ ra một điều gì khác so với những ý nghĩ hàng ngày. Nó cho ta cảm giác hơn với những sự thật giả dối quanh ta, cũng như những chiêm nghiệm, tự nhận thức lại những việc mình đã, đang và sẽ làm.

Kết cấu cốt truyện của *Nôn nóng* được xây dựng với sự phá vỡ khuynh hướng tuyến tính, đề cao tính bất định, đứt đoạn phân mảnh. Chúng ta có thể thấy tiểu thuyết của nhà văn Giả Bình Ao là câu chuyện rời rạc, những mảnh ghép số phận khác nhau, được lắp ghép không theo một trật tự nào.

Với những câu chuyện mang hơi hướng siêu thực, kỳ ảo, Giả Bình Ao đã cắt dán lồng ghép và tiếp nối các sự kiện với nhau trong *Nôn nóng*. Kim Cầu lên Châu Thành lập nghiệp, đồng thời Tiểu Thủy ở Tiên Du Xuyên quyết định lấy Phúc Vận, để rồi tình yêu của họ dừng lại ở đây. Hai sự kiện dường như rời rạc nhưng lại đứng bên cạnh nhau để hoàn chỉnh tác phẩm. Đưa các vấn đề và cách giải quyết các vấn đề rất xa nhau. Kim Cầu và Tiểu Thủy yêu nhau, nhưng hai người phải trải qua nhiều biến cố phân ly rồi hội tụ, cuối cùng nhà văn lại để Tiểu Thủy quyết định cuộc đời mình với chiếc áo thiếu một hạt nút, được xem là kỷ vật minh chứng cho tình yêu của hai người. Qua chi tiết đó tác giả khẳng định sự trưởng thành của nhân vật, họ tự biết nắm lấy số phận của mình, không còn thụ động. Các tuyến nhân vật tưởng chừng không hề liên quan đến nhau, nhưng thật ra lại rất gắn bó với nhau. Tác giả đưa vào tiểu thuyết của mình các cuộc đối thoại như như sự cắt dán, lồng ghép nhiều mảnh đời của nhân vật chính một cách toàn diện dưới nhiều góc nhìn. Bên cạnh đó, tác phẩm còn đề cập đến số phận của biết bao nhiêu con người khác, tạo thành bức tranh hoàn chỉnh của xã hội Trung Quốc trong một thời đầy biến động.

Với việc sử dụng cốt truyện phân mảnh, Giả Bình Ao thể hiện một quan niệm mới về hiện thực. Đó là một hiện thực không toàn vẹn, một hiện thực rời rạc, đổ vỡ, rạn nứt, một cuộc sống đang dần tan ra, một cuộc sống không dễ tìm mối tương giao, liên kết. Thế giới là tập hợp của những mảnh vụn hiện thực, mỗi mảnh vụn nằm ở một chỗ riêng của nó, mỗi mảnh vụn tự nó là một tâm điểm, nó có giá trị tự thân của nó.

2. Kết cấu đa tuyến

Trong tác phẩm khi muốn miêu tả khái quát về một bức tranh xã hội rộng lớn gồm nhiều hạng người, nhiều mối quan hệ đan xen nhau, đồng thời khai thác nhiều mặt khác nhau của đời sống, tác giả thường sử dụng hình thức kết cấu theo tuyến nhân vật. Giả Bình Ao trong tác phẩm này đã tổ chức các nhân vật theo các tuyến nhân vật dựa trên những mối quan hệ về gia đình, nghề nghiệp, giai cấp... Và đã xây dựng nên hai tuyến nhân vật lớn và ở mỗi tuyến lớn lại có nhiều tuyến nhỏ tập hợp các nhân vật theo từng dòng họ, từng gia đình. Erenbourg có nhận xét về kết cấu của một số tiểu thuyết thế kỷ XX: “Tiểu thuyết của thời đại ta có nhiều chỗ khác với tiểu thuyết thế kỷ XIX vốn xây dựng trên lịch sử một con người hay một gia đình. Trong tiểu thuyết hiện đại có nhiều nhân vật hơn, số phận của họ đan chéo vào nhau, nhà văn thường hay đưa người đọc từ thành phố này sang thành phố khác, đôi khi đi sang một nước khác một nước khác nữa, cách kết cấu này khiến ta nghĩ tới sự luân phiên của những đoạn cận cảnh với những cảnh quần chúng trên màn ảnh”[5]

Nôn nóng với ba phần gồm hơn tám mươi trang giấy miêu tả xoay quanh cuộc sống của người nông dân, sự chia bè kết phái của quan chức địa phương, nhận thức và hiểu biết của người nông dân còn hạn hẹp chưa thay đổi. Chính vì thế, thế giới nhân vật trong cuốn tiểu thuyết này khá đa dạng và phong phú. Mỗi nhân vật, mỗi số phận riêng, nhưng đều thể hiện nội dung tư tưởng của nhà văn. Ví như Phúc Vận là anh nông dân hiền lành, tốt bụng nhưng lại bị quan chức địa phương chèn ép dẫn đến cái chết. Anh Anh là cháu Điền Trung Chính ương ngành, muốn gì được nấy, nhưng khi bị Kim Cầu từ chối tình cảm thì cô hiểu ra không phải có quyền lực và tiền bạc là có thể mua được tình cảm. Hàn Văn Cử, người lái đò trên sông, mồm mép, khôn lỏi, nhưng lại là con người hai mặt, không dám trực tiếp đối đầu với cái xấu, chỉ giỏi nói xấu sau lưng... Chính vì mong muốn thể hiện chủ đề tác phẩm rõ hơn, Giả Bình Ao đã miêu tả hai tuyến nhân vật mâu thuẫn nhau. Nhà văn đặt đặt các nhân vật, sự kiện, hình ảnh,... đối lập bên nhau. Kim Cầu đại diện cho tầng lớp thanh niên kiêu mới, linh hoạt nhạy bén, dám nghĩ, dám làm. Còn Điền Trung Chính lại là người đại diện cho bộ phận quan chức địa phương làm bậy, mưu cầu địa vị, tiền bạc mà không nghĩ tới lợi ích của người dân. Đại Không cũng là lớp thanh niên kiêu mới, nhưng vì tư tưởng chưa đi đúng hướng, lệch lạc trong nhận thức để rồi lại đi vào vết xe đổ của ông Chính, bị tham vọng, quyền lực và tiền bạc làm cho mờ mắt mà dẫn đến cái chết bi ai. Bên cạnh hai tuyến nhân vật chính, còn có nhiều tuyến nhân vật khác, những con người không nêu lên tiếng nói, họ hy vọng vào tương lai tốt đẹp nhưng không dám hành động mà chỉ trông chờ vào sự thay đổi chính sách của nhà nước và thời cuộc. Khác với kết cấu cốt truyện trong tác phẩm *Cuộc tình*, tác phẩm *Nôn nóng* kể về cuộc tình giữa Giang Lam và Hồ Phương, Hàn Văn, Diệp Tố Cần. Họ yêu nhau nhưng vì một sự hiểu lầm mà Giang Lam

đồng ý lấy Hàn Văn – bạn của hai người, còn Hồ Phương lại lập gia đình với Diệp Tố Cần. Chiến tranh làm họ lạc mất nhau, sự đau khổ và dằn vặt khi gặp lại người yêu, nhưng cả hai đã có gia đình riêng, với sự quan hệ lén lút của Hồ Phương và Giang Lam, Hàn Văn, Diệp Tố Cần bất hạnh khi không có được tình yêu của vợ, chồng mình. Cả bốn nhân vật dù mỗi người một tính cách nhưng đều chung một số phận cô đơn, cô đơn trong chính ngôi nhà của mình, trong chính tâm hồn của mình. Họ đều là những người luôn mong muốn tìm kiếm hạnh phúc cho riêng mình. Tác phẩm là những hồi tưởng, kí ức được các nhân vật kể lại. Hai tuyến nhân vật song song, đối lập nhau nhưng lại bổ sung cho nhau, hòa quyện, đan xen với nhau giống như tác phẩm *Chiến tranh và hòa bình* của L.Tolstoy đã xây dựng hai tuyến lớn và ở mỗi tuyến lại có lại nhiều tuyến nhỏ tập hợp các nhân vật theo từng dòng họ, từng gia đình. Giả Bình Ao đã thổi vào tác phẩm của mình luồng khí văn học hậu hiện đại, với kết cấu đa tuyến đã tạo độ dày cho thế giới nhân vật. Từ hai tuyến nhân vật đối lập nhau ấy, nhà văn đã gửi gắm tư tưởng tình cảm của mình vào trong đó, một xã hội Trung Quốc thời kỳ tối tăm, nhưng không thiếu đi hình ảnh của người tốt, nhà văn mong muốn và hy vọng vào một tương lai tốt đẹp hơn.

Qua sự đối lập, các nhân vật, sự kiện, hình ảnh được bổ sung, đối chiếu, soi sáng, tô đậm thêm những nét khác biệt, nảy nở ở độc giả cái nhìn, cách nghĩ mới, khiến cho tác phẩm được liên kết thành một thế giới nghệ thuật thống nhất, hấp dẫn.

3. Kết cấu mở

Với cốt truyện mở, Umberto Eco đã viết: “Mọi tác phẩm nghệ thuật, ngay cả khi nó là một hình thức đã hoàn tất về tổ chức đã được định cỡ một cách chính xác, đều là mở, ít ra là trong những gì mà nó có thể được diễn giải từ những cách khác nhau”[2]. Nói cách khác, cốt truyện mở được hiểu là câu chuyện khép lại nhưng số phận của nhân vật chưa rõ hồi kết hay vấn đề được đặt ra trong tác phẩm chưa được giải quyết một cách triệt để. Không thừa nhận “một vũ trụ ổn định, ăn khớp liên tục, bao quanh, hoàn toàn có thể cắt nghĩa, lí giải được” [2] A.R.Grille tin rằng cuộc sống là những biến thiên mặc định cùng với những vấp ngã, khúc quanh. Trong *Nôn nóng* Giả Bình Ao đã xây dựng cốt truyện theo lối kết cấu mở. Vì nhà văn cho rằng: “Kỷ nguyên này vô cùng khắc nghiệt, khó khăn và thiếu niềm tin. Tôi sẽ vẫn viết những câu chuyện cho người dân thường để độc giả vẫn có thể chấp cánh cho những ước mơ của họ sau khi đọc các tiểu thuyết của tôi, kể cả khi họ đọc trong tình trạng cực kỳ khổ cực.”[1,tr.38]

Lối kết thúc này như một sự bỏ lửng tạo khoảng trống lớn để người đọc đồng sáng tạo. Rộng hơn, chính cách viết này mở ra tối đa con đường để người đọc tiếp nhận tác phẩm từ những trang đầu tiên, không biết rằng những trang tới sẽ đi tới đâu. Dường như nhà văn Giả Bình Ao chiều theo nhân vật hơn là nhân vật chiều theo ông. Ông để cho sự tưởng tượng của mình đi theo nhân vật chứ không đặt định cho nó theo một cấu trúc tiền lập. Nhân vật của ông tự do đi về, hành động trong những không gian giấc mộng mà lý trí cùng những logic vật chất không thể lý giải. Khi Kim Cầu gặp ác mộng “chiếc bè đột nhiên nghiêng hẳn, gạt Đại Không và Phúc Vận xuống sông. Nước sông đục ngầu, đầu hai người lập tức chìm ngìm (...). Thì ra vừa nãy giờ anh đã trải qua cơn ác mộng”[1,tr.490]. Đó giống như một điềm báo bọn Phúc Vận

gặp nạn và khi Đại Không bị vu khống tội và bị bắt thì dường như điềm xấu đã thành sự thật. Hay việc lên đồng, nhập hồn của Bạch Dương Hương Hương, ông thợ rèn mặt rỗ vào người đàn bà gần lò rèn của ông thợ rèn để nói lên nguyện vọng và cuộc sống của họ sau khi chết, chỉ vậy thôi và nhà văn không giải thích hiện tượng đó có thật không hay chỉ là sự tưởng tượng của nhân vật. Tác phẩm của Giả Bình Ao xây dựng một phần trên sự từ chối giải thích, nó phải ngược lại ham muốn soi sáng của tiểu thuyết, và buộc độc giả phải tự suy ngẫm và tự tìm ra lời đáp của chính mình.

Khác với các tác phẩm trước đây, Giả Bình Ao xây dựng *Nôn nóng* với lối kết cấu gần giống kiểu “Ở hiền gặp lành”, “Ác giả ác báo”... nhưng không phải như cái kết của truyện cổ dân gian. *Nôn nóng* với một cái kết mở, một chân trời mới hé mở buộc độc giả sau khi đọc xong vẫn có thể tưởng tượng về tương lai của các nhân vật. Cuốn tiểu thuyết *Nôn nóng* khép lại, nhưng dư âm của nó còn mãi với những sự kiện gắn liền với nhân vật như Kim Cầu từ bỏ nghề báo về đi thuyền và thi đại học, Tiểu Thủy lui về phía sau chăm sóc gia đình và là chỗ dựa tinh thần cho Kim Cầu. Lôi Đại Không và Phúc Vận chết, Điền Hữu Thiện và Cung Bảo Sơn cũng bị kỷ luật, Điền Trung Chính bị chuyển công tác... nhưng đó không phải là hết. Nhà văn dừng lại, tạo khoảng lặng, bỏ ngỏ để người đọc tự suy ngẫm tạo ra cái kết riêng của mình. Điền Trung Chính bị điều sang ủy ban xã Bắc Sơn, liệu ông ta đã tỉnh ngộ ra hay chưa, hay còn ảo mộng làm “vua” một vùng? Cung Bảo Sơn và Điền Hữu Thiện liệu có yên phận, ăn năn hối cải hay đang âm mưu gì khác không? Bí thư huyện ủy Khánh Đình được điều về làm bí thư xã Bạch Thạch Trại thay Điền Hữu Thiện - “Mã lung gù” có liêm khiết một lòng vì dân vì nước như tể tướng Lưu gù một thời hay không? hay lại là một Điền Hữu Thiện thứ hai? Ở cuối tiểu thuyết miêu tả đoạn: “ Trên sông Châu đã nổi gió u u, kêu như tiếng tiêu tiếng sáo (...). Cái năm Kim Cầu lên Châu Thành, sông Châu có nước lũ to, bầu trời đêm ba bốn hôm trước cũng thay đổi như hôm nay”[1,tr.834,835]. Lần lũ lớn thứ nhất trong tác phẩm đã cuốn trôi tất cả những gì “nhơ nhuốc” đi, Kim Cầu tìm được hướng đi đúng, cuộc sống người dân được cải thiện và hai họ Cung, họ Điền không còn nhiều thế lực như trước nữa. Vậy, sau lần lũ lớn thứ hai này, Kim Cầu có tạo nên được một huyền thoại “anh hùng dân gian” nữa không? Hồng Bàng, cậu bé ra đời nhờ vào sự kiên trì của Tiểu Thủy, cậu bé sẽ có ý nghĩa như tên mình có thể bay xa được không?... Đó là những câu hỏi bỏ ngỏ để độc giả trả lời, kết mà dường như không kết. Cuốn tiểu thuyết đóng lại nhưng không chỉ dừng lại ở đó, nó buộc độc giả phải tự suy ngẫm và viết tiếp cái kết khác, một cái kết cho riêng mình.

Thông qua kết cấu mở, Giả Bình Ao buộc độc giả của mình tự suy ngẫm, tưởng tượng, từ khoảng trống trong tác phẩm mà có thể thỏa sức sáng tạo cùng với kết thúc tác phẩm. Mỗi người có một nhận định riêng, một kết thúc riêng tùy vào khả năng cảm thụ và tư tưởng tình cảm của bản thân. Giả Bình Ao không đưa ra kết thúc cuối cùng nhưng kết thúc ấy lại trở nên đa dạng. Chính nhờ vào kết cấu mở mà tác phẩm *Nôn nóng* hấp dẫn và lôi cuốn người đọc, âm vang còn đọng mãi trong lòng độc giả ngày nay.

4. Kết cấu gấp khúc

Kết cấu gấp khúc là trong đó thời gian đảo lộn, nhảy cóc, đồng hiện phức tạp. Trong tiểu thuyết *Nôn nóng* bên cạnh các kiểu kết cấu kể trên còn có kết cấu gấp khúc. Cốt truyện trong tiểu thuyết này không theo thời gian tuyến tính, không theo một trật tự thời gian tăng dần mà có sự đảo lộn theo một trục thời gian hiện tại - quá khứ hoàn thành - hiện tại tiếp diễn, liên tục, tiếp biến nhau.

Giả Bình Ao là nhà văn hiện đại luôn có sự tìm tòi, thể nghiệm những hình thức nghệ thuật mới trong sáng tác của mình. Nhà văn đã lao động cật lực trên từng con chữ với vốn văn hóa dày dặn, và không rơi vào một tình trạng tự thỏa mãn mà luôn tìm cách bứt phá trên cơ sở kiến tạo những cái mới mẻ, táo bạo. Độc giả đã quen thuộc với những cuốn tiểu thuyết “đầy tính vấn đề” về nội dung, đa dạng linh hoạt về kết cấu của ông như *Bạch dạ*, *Trăng tròn*, *Cuộc tình*, *Phế đô*... Trong đó Giả Bình Ao thường xuyên vận dụng kiểu kết cấu gấp khúc – một dạng kết cấu tiêu biểu của tiểu thuyết hiện đại. Những miền không gian được nối dài, ranh giới giữa quá khứ - hiện tại – tương lai bị xóa sạch, thời gian tuyến tính một chiều được thay thế bởi thời gian đảo tuyến, đa chiều, nhân vật giấu mình sau những cuộc đối thoại rời rạc hoặc sau những khoảng lặng không lời. Đặc biệt việc sử dụng yếu tố huyền thoại, kỳ ảo để xây dựng kết cấu là đặc điểm riêng, độc đáo đã tạo nên phong cách tiểu thuyết Giả Bình Ao, giúp ông thể hiện các mối liên hệ chiều sâu giữa các hiện tượng, sự kiện của đời sống.

Tiểu thuyết viết về những sự kiện xảy ra vào những năm bốn mươi cho đến những năm cuối thế kỷ XX, các sự kiện diễn ra nhưng không theo một trục thời gian cố định. Kim Cầu được sinh ra vào những năm năm mươi, năm mươi sáu tuổi đi lính, và sau năm năm trở về quê hương. Nhưng nhà văn Giả Bình Ao lại không viết tiếp cuộc đời của Kim Cầu, ông lại để nhân vật của mình quay về thời gian Kim Cầu chuẩn bị nhập ngũ, trong cái đêm Tiểu Thủy làm bánh chèo để tiễn Kim Cầu lên đường bình an. Sự luyến tiếc khắc khoải như không muốn rời xa nhau, e thẹn, tình trong như đã... Sau đó miêu tả đám cưới của Tiểu Thủy với những tủi hổ, đốn đau. Rồi nhà văn tiếp tục miêu tả cuộc sống khi Kim Cầu đi thuyền, Tiểu Thủy phụ giúp ông ngoại của mình... Thời gian đứt khúc, ngắt đoạn, nhưng không vì thế mà rời rạc. Kết cấu gấp khúc tạo độ dày thời gian cho tác phẩm, thể hiện một hiện thực rối loạn, nhiều biến cố diễn ra, không gây nhàm chán cho người đọc. Những khoảng thời gian nối tiếp, xen kẽ nhau là những khoảng trống để độc giả chiêm nghiệm và suy nghĩ về những sự kiện trong tác phẩm.

5. Thủ pháp “lạ hóa”

Tác phẩm nghệ thuật không phải là một phép cộng những thủ pháp rời rạc mà là một tập hợp những thủ pháp, trong đó có những thủ pháp chủ đạo, theo quy luật nội tại của tác phẩm mà với nó toàn bộ chất liệu đều được tổ chức lại nhằm đạt tính văn học. Tính văn học ở đây không phải là điều gì khác mà là thủ pháp “lạ hóa” ngôn ngữ và tổ chức chất liệu. Các nhà hình thức luận cho rằng văn học là một thế giới độc lập, có những quy luật nội tại riêng biệt. Nghệ thuật có giá trị tự thân, nó như một thủ pháp nhằm lạ hóa, đổi mới cách nhìn, tăng cường sự mẫn cảm ngôn ngữ ở độc giả nhờ những thủ pháp làm xáo trộn các hình thức cảm nhận quen

thuộc và máy móc của họ. Theo sự phát hiện của Skhlovsky, đại văn hào L.Tolstoy thường miêu tả sự vật không như tên gọi sẵn có của nó mà như mới nhìn thấy nó lần đầu. Vì thế cách diễn đạt của L. Tolstoy thường mới lạ hấp dẫn. Việc tìm kiếm một hình thức diễn đạt mới cho tác phẩm nghệ thuật rõ ràng là một nhu cầu của bất kỳ nhà văn nào, ngay cả những người nghèo nàn nhất về chữ nghĩa.

Giả Bình Ao quan niệm rằng: “ Sáng tác tiểu thuyết mà theo khuôn mẫu là điều thất bại có thể thấy trước. Cốt lõi nhất của nhà văn là sáng tạo và mưu cầu thay đổi. lặ lại chính mình là bi kịch và về căn bản sẽ không tồn tại, sẽ làm cho độc giả nhàm chán. Vì vậy mà tôi, cho đến nay vẫn luôn tìm kiếm sự đột phá cho các tác phẩm của chính mình ”[1,tr.31]. Chính vì điều đó nên khi đọc tác phẩm của Giả Bình Ao, chúng ta dễ dàng nhận thấy được những thủ pháp nghệ thuật độc đáo, đưa người đọc đi từ cái lạ này đến cái lạ khác, nhưng chủ yếu là từ những điều bình dị, ngay cả những điều kiêng kỵ ít đưa vào văn học nhà văn cũng mạnh dạn đưa vào để mổ xẻ một cách tinh tế và phân tích một cách hợp lý. Tiểu thuyết *Nôn nóng* lấy bối cảnh xã hội Thương Châu là một địa danh không có thực trên bản đồ, đây chỉ là một Thương Châu trong trái tim của tác giả muốn gửi gắm đến cho độc giả mà thôi. Nhà văn “bày đặt” những điểm lạ trên một cái khung nền quen thuộc. Hay nói cách khác, nhà văn đang sử dụng thủ pháp “lạ hóa” hiện thực. Một bối cảnh hiện thực nhưng cũng thật u linh, âm u, linh thiêng nhưng lại chứa đựng đầy biến động của cuộc sống. Mượn hình ảnh Thương Châu để nêu lên một thực trạng hỗn tạp, vô chính phủ của xã hội Trung Quốc lúc bấy giờ. Với tác phẩm, không chỉ đơn thuần là miêu tả hiện thực mà còn phải cảm thụ bằng cảm giác. Cuốn tiểu thuyết này với những chi tiết lạ xuất phát từ những sự kiện, đồ vật đời thường trong cuộc sống. Khác với tiểu thuyết *Tứ thập nhất pháo* của Mạc Ngôn với những chi tiết lạ hoang đường như nhân vật La Tiểu Thông hiểu và biết nói chuyện với thịt thì trong *Nôn nóng*, các chi tiết đó lại gần gũi với đời sống thường ngày. Hệ thống nhân vật được miêu tả một cách khái quát, nhà văn đặt cho nhân vật của mình những cái tên gần gũi với người dân như nhân vật Trung Hoa như: Kim Cầu, Tiểu Thủy, Điền Trung Chính... đó là những nhân vật được hư cấu từ những con người thực trong đời sống hằng ngày. Nhân vật Kim Cầu đại diện cho tầng lớp thanh niên thời đại mới xuất hiện một cách kỳ lạ, kỳ lạ đến mức người dân cho là quý ám vào. Nhưng đó lại là điều lôi cuốn và gây sự tò mò cho độc giả, một số người xuất thân không bình thường tất sẽ làm nên những việc bất bình thường. Hệ thống nhân vật không phải là những nhân vật toàn vẹn, hoàn hảo. Họ có điểm tốt, cũng có khuyết điểm gây ra những bất hạnh cho chính họ và những người khác sau này. Ví như Tiểu Thủy, bất hạnh của Tiểu Thủy lại là do nàng quá lương thiện, bao dung và bị động trong tình yêu. Cái lạ này sẽ làm sự nghiêm túc bị phá vỡ, qua đó dụng ý đã kích của tác giả càng tăng cao.

Những chi tiết tưởng tượng kỳ ảo trong tiểu thuyết *Nôn nóng* đã tạo ra những cảm xúc xa lạ, kỳ quái gây sự hiếu kỳ cho độc giả. Chim “chó coi núi”, một loài chim linh thiêng, tiếng kêu của nó “chó cắn, tiếng gầm như báo, dồn dập không dứt”[1,tr.20]. Hay chuyện Hàn Văn Cử gặp đôi chó biết nói tiếng người, Bạch Hương Hương, ông thợ rèn mất rồi chết và nhập hồn trở về trong xác người đàn bà hàng xóm của ông ta...để nói lên cuộc sống của họ nơi âm phủ và ước nguyện của họ. Chính những ẩn ức, những nỗi niềm được pha thêm chất kỳ ảo đã đem lại

tiếng nói mới mẻ cho hiện thực vốn đã quá quen thuộc. Cái kỳ ảo trong mỗi chi tiết, hình ảnh được thăng hoa, thể hiện quan niệm nghệ thuật trong một thế giới đa chiều.

Thủ pháp lạ hóa ngoài tổ chức chất liệu còn tồn tại ở ngôn ngữ. Có thể tìm thấy vô số cách diễn đạt dí dỏm, thâm sâu, hấp dẫn trong nhiều tiểu thuyết, truyện ngắn đương đại với thủ pháp so sánh, ví von, giễu nhại, nghịch ngữ. Đáng chú ý là sự tìm kiếm cách thể hiện mới cho các kiểu lời văn trần thuật, lời đối thoại... tức là bình diện rất cơ bản của ngôn ngữ từ tiểu thuyết. Trước hết là sự đổi mới lời dẫn trong các đoạn đối thoại. Thông thường lời dẫn đối thoại trong truyện là một cấu trúc chủ vị đầy đủ kèm với một số từ, ngữ chỉ trạng thái của nhân vật tham gia đối thoại. Nhưng trong tiểu thuyết *Nôn nóng* tác giả đã giản lược đi một cách tối đa để chỉ còn lại một cấu trúc chủ vị ngắn nhất có thể:

“Kim Cầu hỏi: Đi đâu bây giờ?”

Phúc Vận đáp: Đi hiệu thợ rèn Bạch Thạch Trại.

Kim Cầu nói: Mình cùng đi!”[1,tr.25]

Qua mẫu đối thoại trên, người đọc không thể biết tâm trạng của nhân vật trước khi nói như thế nào. Ngoài ra, trong tác phẩm, nhà văn còn linh hoạt sử dụng những điểm tích, những câu ca dao, dân ca xen kẽ trong đời sống thường ngày: “Tiền vào nhà khó như gió vào nhà trống”[1,tr.122], “Ai ơi chớ có làm quan, làm quan lắm kẻ biến sang thành hèn”[1,tr.254], “Người đẹp vì lụa, lúa tốt vì phân”[1,tr.315]... và những điển tích về vua Lý Trị Thanh, chuyện Nhạc Phi gặp nạn. Và những bài hò kéo thuyền trên sông Châu: “ Sông Châu uốn lượn quanh quanh/Ào ào sóng nước chênh vênh con thuyền? Thác ghềnh, ghềnh thác liên miên? Không vũng tay lái đừng lên Châu Hà...”[1,tr.747]

Một đặc điểm khác về ngôn ngữ trong *Nôn nóng* là sự xuất hiện khá nhiều từ ngữ thông tục. Giả Bình Ao kết nạp lớp từ ngữ thông tục ở một giới hạn cho phép, không làm ảnh hưởng tính thẩm mỹ của tác phẩm văn chương. Ông còn tạo ấn tượng ở những đoạn miêu tả chuyện ân ái của con người và ở những chuyện tưởng như “ngàn năm trước, ngàn năm sau vẫn thế” ấy , Giả Bình Ao đã có những cách diễn đạt khác lạ, bất ngờ. Như vậy với thủ pháp lạ hóa, Giả Bình Ao đã đem lại cho tác phẩm sự ly kỳ hấp dẫn. Cùng với hiện thực, thủ pháp lạ hóa cũng góp phần thể hiện tư tưởng và tài năng của nhà văn. Cái tốt, cái xấu đan xen nhau, quá khứ và hiện tại, kỳ ảo và hiện thực... cái nọ nối tiếp cái kia tạo nên sự hoàn chỉnh của tác phẩm.

Nôn nóng là bộ tiểu thuyết có nội dung sâu sắc và ý nghĩa, đồng thời có nét độc đáo về nghệ thuật hậu hiện đại từ kết cấu tác phẩm cho đến thủ pháp, ngôn ngữ, giọng điệu... Bộ tiểu thuyết một lần nữa khẳng định quan niệm thẩm mỹ mang dấu ấn cá nhân đậm nét của Giả Bình Ao trên văn đàn Trung Quốc đương đại. Khẳng định vị trí của nhà văn Giả Bình Ao trong lòng độc giả trong nước cũng như trên thế giới.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

- [1]. Giả Bình Ao (1980). *Nôn nóng*, Vũ Công Hoan dịch, NXB Phụ nữ, Hà Nội.
- [2]. Hà Minh Đức (Chủ biên) (2000). *Lý luận văn học*, NXB Giáo dục, Hà Nội.
- [3]. Lê Huy Tiêu (2003). Thế giới nghệ thuật trong tiểu thuyết của Mạc Ngôn, *Tạp chí Văn học*, số 4, trang 16-24.
- [4]. Trương Quỳnh (1998). Năm mươi năm văn học Trung Quốc mới, *Tạp chí Văn học*, số 9.
- [5]. Trần Đình Sử (2003). *Giáo trình dẫn luận thi pháp học*, Huế.
- [6]. Trần Đình Sử (Chủ biên) (2012). *Lý luận văn học*, NXB Đại học Sư phạm, Hà Nội.

THE HALLMARK OF POSTMODERNISM IN JIA PINGWA'S *TURBULENCE*

Do Thu Thuy

Department of Literature and Linguistics, Hue University College of Sciences

Email: dothuy.dhkh@gmail.com

ABSTRACT

*Jia Pingwa is one of the biggest names in contemporary Chinese literature. His works are renowned in world literature such as *Deserted City*, *Missing Wolves*, of which *Turbulence* (*Fuzao*) won the Pegasus prize in 1991. In the novel *Turbulence*, postmodern hallmark was shown by folding, integration, open structure, and "defamiliarization". We hope that this article will contribute to confirm the value of this famous fiction.*

Keywords: *Jia Pingwa, postmodernism, China.*

